

It has been found out that opposition of the features in the English language can refer to several actants both within one period of time and at different times. Some examples show that opposition is based on implicit but mainly on explicit expression of the phenomenon.

The perspective of the research is to define semantic and structural peculiarities of the opposition in Ukrainian and to compare with the results of the research based on the modern English language.

Key words: *contrast, opposition, implicitness, explicitness, two actants, three actants.*

УДК 81'367.622.12/373.237:161.114.1 (045)

Григорук Н. В.,
аспірант кафедри української філології
Хмельницького національного університету
E-mail:grigoruk@ic.km.ua

СПОРТИВНА ЕРГОНІМІЯ: СТРУКТУРА, ПРОДУКТИВНІСТЬ, ДЕРИВАЦІЙНО-МОТИВАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ

Предметом дослідження є найменування колективів людей, які певною мірою стосуються спорту, – спортергоніми. У складі ергонімії найбільш продуктивними є номінації команд, спортивних державних і недержавних інституцій, а також спортивних клубів, товариств і об'єднань. З'ясування різнопланових ознак спортергонімів дозволить об'єктивно і всебічно схарактеризувати командоніми України протягом усього періоду їх існування.

Ключові слова: *спортивна ономастика, спортергонім, командонім, структура, мотивація, словотвір.*

Спортивна ономастика, або ономастика спорту, – підгалузь, яку можна створити з метою і загальної характеристики власних назв, які побутують у середовищі фізкультури та спорту, і з'ясування диференційних особливостей окремих класів онімів, які найбільшою мірою причетні до цієї сфери діяльності людини. Саме фізкультура і спорт у державі в цілому та в її регіонах, серед професійних та інших колективів, а також у житті окремої людини посідають чільне місце і як засіб активної діяльності, і як один із різновидів відпочинку. Це зумовлює ситуацію, коли спортивна і фізкультурна термінологія (зокрема і пропріальні одиниці) знайома переважній більшості носіїв певної мови, причому досить часто такі лексеми входять до їх активного словникового запасу.

Як об'єкт дослідження спортивної ономастики можуть бути кваліфіковані власні назви як складники усіх шести онімних полів. Умовно їх можна кваліфікувати як спортвітоніми, спорттопоніми, спорткосмоніми, спортпрагматоніми, спортідеоніми і спортергоніми [див.: 8, с. 120–121].

Предметом нашого дослідження є найменування колективів людей, які певною мірою стосуються спорту, – спортергоніми. **Актуальністю** роботи визначається відсутністю аналогічних студій у вітчизняному мовознавстві. Крім з'ясування продуктивності та словотвірної-мотиваційних ознак таких пропріальних одиниць, ми плануємо звернути увагу і на відповідну терміносистему, що дозволить більш чітко структурувати онімний простір і частково полегшить виклад матеріалу, зокрема дозволить у перспективі формулювати порівняльні висновки й узагальнення.

Основним компонентом власних назв людських колективів, які стосуються фізкультури і спорту, є, звичайно, **командоніми**. Вперше цей термін запропонував М. М. Торчинський [див.: 8, с. 271]. На основі найбільш популярних видів спорту ми розробили більш детальну систему таких пропріативів, виокремивши як піделементи баскетбол-, бейсбол-, ватерпол-, волейбол-, гандбол-, регбі-, футбол- і хокейкомандоніми та схарактеризувавши темпоральні, структурні, словотвірні і мотиваційні особливості окремих із них [див.: 1–5].

На нашу думку, додаткової деталізації потребує низка інших моментів, пов'язаних насамперед із характеристикою трьох ергонімних підполів: колективонімів, конфедераціонімів і пресулатонімів (найменувань відповідно колективів, зайнятих у сфері виробництва і бізнесу; за

політичними, ідеологічними і подібними ознаками; керівних структур різних рівнів [8, с. 260]), які певною мірою стосуються фізкультури і спорту.

Чільне місце тут займуть номінації клубів, причому слід зазначити, що дефініція терміна **«клубонім»**, запропонованого М. М. Торчинським для позначення «найменувань колективів клубів, палаців культури, будинків за професійними інтересами тощо» [8, с. 268], має бути розширена, оскільки у спорті таке термінопозначення тісно пов'язане з командонімами, або безпосередньо збігаючись із назвами команд (насамперед це стосується ігрових видів спорту, наприклад: *ФК «Шахтар»* – це і спортивний клуб, і найменування футбольної команди), або мотивуючи їх (власна назва дитячої команди *«Динамо-2002»* утворена від номінації клубу та числівника, який вказує на рік народження спортсменів), або виступаючи заміном командних найменувань в основному в індивідуальних видах спорту, коли з певних причин виникає потреба у створенні команди з метою проведення групових змагань (наприклад, пейнтбольний клуб *«Ведмеді»* (Київ)).

Водночас у багатьох видах спорту саме клуби є тими об'єднаннями спортсменів, тренерів та адміністраторів, які дозволяють організувати спортивну діяльність. Це стосується насамперед таких видів спорту, як авіаційний (*Вінницький авіаційно-спортивний клуб*); акробатика, гімнастика (*СК «Грація»* (Львів)); альпінізм (гірський клуб *«Екстем»* (Львів)); бокс (клуб тайського боксу *«Спарта»* (Івано-Франківськ)); боротьба айкідо (спортклуб *«Айкідо Йошинкан Київ Доджо»*), греко-римська (СК греко-римської боротьби *«Шанс»* (Донецьк)), карате (*«Тигрєня»* (Одеса)), дзюдо (спортивний клуб із дзюдо *«Гранд»* (Донецьк)), тхеквондо (*«Академія тхеквондо»* (Донецьк)); військово-прикладний і автотехнічний (*Калинівський районний спортивно-технічний клуб Товариства сприяння обороні України*); гольф (спортивний клуб *«Sport Palace»*); кінний (клуб любителів коней *«Армак»* (Київ)); легка атлетика (*Спортивний клуб С. Бубки* (Донецьк)); парашутний (парашутний клуб *«Екстрім»* (Волноваха)), пейнтбол (*Кримський пейнтбольний клуб* (Сімферополь)); плавання (*«Аква-клуб»* (Донецьк)); планерний і дельтапланерний (*Донецький обласний клуб дельтапланерного спорту ТСОУ*); теніс (клуб настільного тенісу *«Геркулес»* (Запоріжжя)); туризм (клуб спортивного туризму та орієнтування *«Архар»* (Донецьк)); шахи і шашки (шаховий клуб *«32×64»* (Мукачеве)) тощо.

Серед інших колективонімів як спортивні номінації насамперед заслуговують на увагу **спортоніми** – «назви спортивних споруд: стадіонів, палаців спорту, басейнів тощо» [8, с. 186], причому слід зазначити, що такі пропріальні одиниці водночас можуть бути і складником прагматонімів як матеріальних об'єктів (наприклад, *Івано-Франківський центральний стадіон «Рух»* як найменування приміщення – прагматонім, а як номінація колективу працівників – ергонім).

До складу спортонімів можна віднести власні назви аероклубів (*Громадська організація «Авіаційно-спортивний клуб «Орехово»* » (Дніпропетровськ)), басейнів (*Спортивний комплекс плавальний басейнів «Водолій»* (Миколаїв)), водних баз (*Водно-спортивна база «Посейдон»* (Павлоград)), ковзанок (льодова ковзанка *«Крижинка»* (Київ)), кортів (*Дитячий ігровий комплекс «Тенісні корти на Подолі»* (Київ)), палаців спорту (*Комунальне підприємство «Харківський палац спорту»*), спортзалів різного призначення (*Спортивний зал карате СК «Кентавр»* (Керч)), спортивних комплексів (*Спортивний комплекс «Термінал»* (Вінниця)), манежів (*Відкритий манеж ТОВ Жашиківської кінно-спортивної школи*), стадіонів (*«Донбас Арена»* (Донецьк)), стрільбищ (*Вогнепальний тир «Легіон»* (Донецьк)), трамплінів (*Комплекс трамплінів Ворохтянської СДЮШОР ФСТ «Україна»*), трас (траса *«Формули-1» «Цезар Палас»* (Лас-Вегас)), треків (*Підприємство «Навчально-спортивна база велотрек «Авангард»* ») тощо.

Етимологічний і структурний аналіз спортонімів засвідчив, по-перше, досить велику кількість таких номінацій; по-друге, переважання складених конструкцій, у структурі яких наявні елементи сутнісного (на кшталт: *водна база, стадіон* тощо), локативного (передусім – ад'ектонім або ойконім) та асоціативно-посесивного (вказівка на відомчу, виробничу, освітню чи іншу належність) характеру, причому у живому мовленні вони здебільшого спрощуються до однослівних мовних одиниць; по-третє, існування значного прошарку онімів, які фактично є апелятивами, без будь-якої конкретизації (на зразок: *«Баскетбольний майданчик», «Тир», «Футбольне поле»*); по-четверте, відносно невелику

кількість власних назв спортивних об'єктів, які по-справжньому б зацікавили ономастів своєю семантикою. В основі таких номінацій – назви спортивних товариств, топоніми та космоніми різних класів, а також апелятивна лексика, яка часто конотує символічне забарвлення власних назв.

Частково стосуються фізкультури і спорту інші різновиди архітектуронімів, теж омонімічних з колективонімами. Так, досить поширені в Україні найменування позашкільних спортивних закладів, які традиційно іменуються за моделями «ад'єктом + апелятив на позначення типу навчального закладу» (*Малинська дитячо-юнацька спортивна школа*) або «апелятив на позначення типу навчального закладу + ойконім» (*ДЮСШ, м. Чортків*), і лише окремі із таких пропріативів мають додаткові найменування меморіального (*ОДЮСШ з боксу ім. ЗМС В. Засипка, м. Донецьк*), символічного (*ДЮСШ «Юність», м. Хмельницький*) або асоціативно-посесивного (*ОДЮСШ ФСТ «Колос» з легкої атлетики, м. Рівне*) плану. Апелятивно-топонімна модель в основному практикується і для номінацій вищих навчальних закладів спортивного профілю (*Харківське державне вище училище фізичної культури № 1; Училище олімпійського резерву ДЕНСЦ України з легкої атлетики у м. Харкові*), а також для назв військових, туристичних та інших таборів (*Дитячий спортивно-оздоровчий табір «Буковель»*).

Оскільки команди часто отримують найменування в честь виробничого колективу (наприклад, завод і *БК «Новатор»* (Хмельницький), КСП і *ФК «Урожай»* (с. Мідянівка), фірма і футбольна команда *«Хмельницькі делікатеси»*), то фіксується омонімія і на рівні «назва виробничої одиниці» та «командонім». Номінації екіпажів теж переважно дублюють власні назви спортивних транспортних засобів, а найменування осередків дитячих організацій – це часто і команди з певних видів спорту (*«Скаути Києва»*).

Бінарність змісту зафіксовано і серед найменувань комісій, організацій і подібних денотатів трьох рівнів: міжнародного (*Комісія олімпійської філателії, нумізматики і меморабілій Міжнародного олімпійського комітету; Міжнародна асоціація легкоатлетичних федерацій*), національного (*Комісія для надання спортивній федерації статусу національної спортивної федерації та позбавлення такого статусу* (Україна); *Федерація футболу України*) і регіонального (*Дніпропетровська обласна федерація хокею; Комісія молодіжної політики, спорту та оздоровлення Львівської міської ради*).

Опосередковано (як спонсори, місця проживання і харчування, рекламодавці тощо) зі спортом пов'язані найменування готелів і ресторанів, підприємств і фірм, комерційних і освітніх закладів, засобів масової інформації, агентств тощо (готель *«Спорт»* (Київ); ресторан-паб *«Олімпійський»* (Київ), туристичне агентство *«Спорт Лайн Тревел»*, газета *«Український футбол»* і т. д.). Слід виокремити окремі фірмоніми і як власні назви виробників спортивних товарів: як вітчизняних – *«КОРН»* (Львів), так і зарубіжних – *«Adidas», «Reebok»*).

Серед конфедераціонімів відзначимо насамперед **консорціоніми** – «ВН громадських спілок і товариств»: *«Динамо»* [8, с. 272], у складі яких функціонують номінації спортивних товариств (в радянські часи добровільним спортивним товариством, або ДСТ, вважалося об'єднання трудящих і молоді з метою розвитку фізичної культури, спорту та туризму). ДСТ, як і клуби, мають теж вагоме значення як твірна база командонімів, що нами уже було засвідчено раніше [див.: 6–7].

Зважаючи на кількість і багатство форм номінацій різних об'єднань спортивних команд (на зразок *Ліги чемпіонів* або *Національної хокейної ліги*), пропонуємо серед ергонімів виділити окремий піделемент – **спортлігоніми** як найменування міжнародних, національних або регіональних об'єднань насамперед команд (рідко – спортсменів), що можна кваліфікувати відповідно як **інтер-** (*Міжнародна баскетбольна ліга*), **націо-** (*Дитячо-юнацька футбольна ліга*) або **районспортлігоніми** (*Хмельницька вища ліга*).

Детальний аналіз спортлігонімів уможливило і їх поділ за видами спорту, принаймні найбільш популярними, на кшталт: **баскетбол-** (*ТБЛ, або Турецька баскетбольна ліга*), **волейбол-** (*волейбольна Ліга чемпіонів*), **гандбол-** (*Суперліга* (Росія)), **футбол-** (*Бундеслига* (Німеччина)), **хокейспортлігоніми** (*Екстраліга* (Білорусь)) і т. п. В основі спортлігонімів досить часто трапляються терміни «дивізіон», «ліга» або «серія», ускладнені атрибутивами «вища», «супер», «екстра і под.

Серед найменувань керівних структур, пов'язаних із фізкультурою та спортом, зважаючи на їх міжнародний, загальнодержавний або регіональний статус, теж розмежовуються **інтер-**

(Національний олімпійський комітет; Комітет із розвитку спорту Ради Європи), **націо-** (Міністерство молоді і спорту України; Комітет з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму Верховної Ради України) і **районо-пресулатоніми** (Департамент у справах молоді таспорту Харківської обласної державної адміністрації; Комітет арбітрів Рівненської обласної федерації футболу). Етимологія і структура таких найменувань, у зв'язку з їх стандартністю, не потребує поглиблених досліджень ономастів.

Як бачимо, саме власні назви колективів людей, що стосуються фізкультури і спорту, є визначальними у структурі об'єкта спортивної ономастики, який включає до свого складу номінації команд, керівних спортивних державних і недержавних інституцій, а також спортивних клубів, товариств і об'єднань. Із власними найменуваннями спортивних команд тісно пов'язані номінації клубів, спортивних товариств і споруд, які мають з етимонами і спільні, і відмінні особливості. З'ясування таких ознак дозволить об'єктивно і всебічно схарактеризувати командоніми України протягом усього періоду їх існування.

Список використаної літератури

1. Григорук Н. В. Власні назви баскетбольних команд: структурно-дериваційні і мотиваційно-функціональні особливості / Н. В. Григорук // Записки з ономастики: збірник наукових праць. – Одеса: Астропринт, 2015. – Вип. 18. – С. 136–147.
2. Григорук Н. В. Власні назви польських футбольних команд: семантика, словотвір і функціонування / Н. В. Григорук // Польська мова в українській освіті – перспективи в аспекті європейської інтеграції: збірник наукових праць. – Кельце; Хмельницький: ХмЦНП, 2014. – С. 28–40.
3. Григорук Н. Власні назви українських гандбольних команд / Н. В. Григорук // Поділля. Філологічні студії. – Вип. 6. – Част. 1. – Хмельницький, 2014. – С. 40–47.
4. Григорук Н. В. Власні назви футбольних команд Білорусі, Росії, України / Н. В. Григорук // Лінгвістичні дослідження: збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. – Х., 2013. – С. 8–12.
5. Григорук Н. В. Власні назви хокейних команд України: структура, етимологія, функціонування / Н. В. Григорук // Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць. – Хмельницький, 2013. – Вип. 6, част. 3. – С. 56–66.
6. Григорук Н. Словотвірний спектр номінацій спортивних товариств України / Н. В. Григорук // Лінгвістичне портретування сучасного соціуму. – Вінниця, 2016. – С. 175–183.
7. Григорук Н. В. Становлення системи найменувань спортивних товариств та відомств України / Н. В. Григорук // Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць. – Хмельницький, 2015. – Вип. 9. – С. 46–51.
8. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 550 с.

Григорук Н. В. Спортивная эргонимия: структура, производительность, деривационно-мотивационные особенности.

Аннотация

Предметом исследования являются наименования коллективов людей, в определенной степени касающихся спорта, – спортэргонимы. В составе эргонимии наиболее продуктивными являются номинации команд, спортивных государственных и негосударственных учреждений, а также спортивных клубов, обществ и объединений. Выяснение разноплановых признаков спортэргонимов позволит объективно и всесторонне охарактеризовать командонимы Украины в течение всего периода их существования.

Ключевые слова: спортивная ономастика, спортэргоним, командоним, структура, мотивация, словообразование.

Grygoruk N. V. Sport ergonyms: structure, productivity, diversion and motivational features.

Summary

The subject of scientific analysis is collective proper names, which partly fall within sport – sportergonyms. The actuality of this scientific analysis determines with absence of similar studios in native philology.

In the ergonyms structure the most productive are team nominations, sport state and private institutions, clubs, communities and unions. Club nominations are closely connected to sport teams' proper names, sport communities and buildings what have common and different features with etymons.

Etymological and structure analysis of sportergonyms proved, firstly, rather big quantity of such nominations; secondly, predominance of composite structures, in the structure of which there are elements of essential, local, associative and possessive character, moreover in live communication they mainly simplify to one-word linguistic units; thirdly, the existence of considerable onym layer, what actually are appellatives without any concretization; fourthly, relatively little quantity of sport teams' proper names what really would interest onomastician with its semantics. In a

base of such nominations there are names of sport communities, homonyms and different class cosmonyms and also appellative lexis what often connotates symbolic coloration of proper names.

Clarification of different features of sportergonym allows objectively and thoroughly characterize Ukrainian komandonyms during the whole period of its existence.

Key words: *sport onomastics, sportergonym, komandonym, structure, motivation, word formation.*

УДК: 81'38:[811.161.1+811.161.2]

Грицева А. П.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української філології
Хмельницького національного університету
E-mail: ukrfilol@ukr.net

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ІЗ ПРАКТИКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглядаються питання перекладацьких трансформацій – граматичних, лексичних – із практики російсько-українського перекладу. Описуються можливі заміни форм однини й множини, морфологічна заміна у перекладі дієприкметників, описові форми; відмінність у значеннєвому обсязі слова стосовно не повністю еквівалентної лексики, опущення надлишкових елементів.

Ключові слова: *граматичні трансформації, лексичні трансформації, комплексні трансформації, заміна граматичних категорій, морфологічна заміна, описовий переклад, опущення.*

Ментальність – одна з форм суспільної свідомості, вона закріплена в матеріальних продуктах, зокрема й у мові, яка відображає спосіб життя, мислення, реакцію на зміни в усіх сферах людського життя, що врешті складає національно-культурний компонент у семантиці слова, у тексті. Культурно-специфічні слова є понятійною зброєю, яка відтворює минулий досвід нації.

Актуальність найменувань, що найбільш яскраво віддзеркалюють національні особливості культури народу-носія мови, підтверджується виробленням чималої кількості термінів: безеквівалентної лексики, не повністю еквівалентної лексики, лакун, фонові лексики, національно словесних образів, екзотичної лексики.

Національно-культурним аспектом мови присвячено чимало досліджень, авторами яких були В. В. Бакеріна, К. Й. Баюн, І. Н. Дем'яненко, В. П. Жуков, А. Г. Лисицин, Л. К. Латишев, В. А. Маслова, Г. П. Півторак, О. О. Потебня, Б. А. Серебренников та інші.

Основна проблема, з якою стикається перекладач, передаючи референціальні значення, виражені у вихідному тексті, – це незбігання кола значень, властивих вихідній мові і мові перекладу. Всі типи відповідностей між лексичними одиницями зводяться до трьох основних: 1) повна відповідність; 2) часткова відповідність; 3) нульова відповідність [2, с. 73].

У випадку з повною відповідністю (еквівалентністю) ми маємо справу з еквівалентною лексикою, з нульовою, транскрипцією і транслітерацією, калькуванням, заміною видового поняття родовим, описовим перекладом, адаптацією тощо.

Проблема перекладацьких трансформацій розглядається у працях Л. С. Бархударова, В. М. Комісарова, Л. К. Латишева, Я. І. Рецкера, А. В. Федорова, А. Д. Швейцера та інших. Різні аспекти використання перекладацьких трансформацій задля адекватного перекладу висвітлювали М. О. Кур'янова, Т. Р. Левицька, С. Б. Фокін. І на сьогодні питання перекладу перебувають у полі зору сучасних науковців, серед них А. Н. Баранов (2003), В. В. Коптілов (2003),